

Erişilebilirlik Bir Lütuf Değil Haktır

– AliHaydar · 08 Temmuz 2025

Bir kamu binasının girişine, standartlara uymayan, aşırı dik bir rampa yapılmış. Yanına da büyük harflerle “Erişilebilir Bina Girişi” yazılmış. Bunu görünce insanın aklından önce şu geçiyor: “Ne güzel, duyarlı bir davranış.” Ama bina içerisine girdiğinizde, asansörün olmadığını görüyorsunuz. Tuvalet yapılmış, ancak tekerlekli sandalye ile içine girmeniz imkânsız.

Bir bakıma, bina girişine konulan o “Erişilebilir Bina Girişi” yazısı sadece “biz unutmuyoruz” görüntüsü vermek için yerleştirilmiş bir tabela olmaktan öteye geçmiyor. Erişilebilirlik, çoğu zaman sadece “varmış gibi” yapılıyor. Bunun sebebi ise açık: Bu konu, hâlâ vicdanlara hitap eden, duygusal bir alan olarak görülüyor; yönetsel bir ciddiyetle ele alınmıyor.

Türkiye’de kamu yöneticilerinin erişilebilirliğe bakışı tam olarak böyle: Gösterişli ama yüzeysel, niyetli ama yarım ve en önemlisi de “yardım” temelli. Erişilebilirlik hâlâ bu ülkede bir hak değil, bir jest gibi algılanıyor. Sanki engelli bireyler kamu hizmetlerinden faydalanabilmek için ekstra bir şükran duymalıymış gibi davranılıyor.

Oysa erişilebilirlik bir lütuf değil; anayasal bir zorunluluk, temel bir insan hakkıdır. Bu hak, “eşit yurttaşlık” ilkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak uygulamalara bakıldığında, ne yazık ki bu hakkın çoğu zaman göstermelik çözümlerle geçiştirildiği görülüyor.

Yıllardır aynı döngüyü yaşıyoruz: Kanunlar çıkıyor, yönetmelikler yayımlanıyor, pilot projeler başlatılıyor. Ama pratikte ne değişiyor? Yöneticiler genellikle yalnızca mevzuata bakıyor; “yönetmelik tamam mı?” diye soruyor. Ancak sahaya inmiyorlar, bir tekerlekli sandalye ile o binaya girmeyi ya da bir görme engelli birey gibi o hizmete ulaşmayı denemiyorlar.

Oysa erişilebilirlik sadece teknik bir mesele değildir; yaşamsal bir gerekliliktir. Bir binaya erişmek demek, hayata katılmak demektir. Kamu hizmetlerinden eşit şekilde faydalanmak, bireyin sadece hakkı değil,

topluma tam anlamıyla katılımının da temelidir.

Belediyelerde “erişilebilirlik birimi” var ama çoğunun ne yeterli bütçesi ne de yetkisi bulunuyor. Kamusal alanlar hâlâ büyük oranda erişilemez: Okullar, hastaneler, toplu taşıma araçları, parklar, kamu binaları... Çünkü sorun sadece fiziksel değil; asıl mesele zihinsel algılardadır.

Kamu yöneticilerinin büyük bir kısmı, engelli bireyleri hâlâ “yardım edilmesi gereken insanlar” olarak görüyor. Bu merhamet temelli yaklaşım, hak temelli bir politika yaratamaz. Erişilebilirlik yalnızca mühendislik sorunu değil; aynı zamanda demokrasi, adalet ve eşit yurttaşlık sınavıdır.

Engelli bireylerin şehir hayatına, dijital dünyaya, kamusal alana eşit şekilde katılımı ancak onların sesinin duyulmasıyla mümkündür. “Ben senin yerine düşünürüm” anlayışı, otoriter ve dışlayıcı bir bakış açısının yansımasıdır.

Bir diğer temel sorun ise katılımcılığın yokluğudur. Erişilebilirlik düzenlemeleri yapılırken, bu düzenlemelerden doğrudan etkilenen bireylerin – yani engelli yurttaşların – görüşü alınmamaktadır. Biz olmadan bizim için kararlar alınıyor. Bu da çoğu zaman pratikte işe yaramayan, göstermelik çözümlere dönüşüyor.

Kararlar genellikle “biz sizin için en iyisini biliriz” anlayışıyla alınıyor. Ama sonuç ne oluyor? Rampanın açısı yanlış hesaplanıyor, asansör düğmeleri erişilemeyecek yükseklikte yerleştiriliyor, sesli yönlendirme sistemleri çalışmıyor. Çünkü bizi dinlemeden, bizim için çözüm üretiyorlar.

Ama umutsuz değiliz. Çünkü umut veren örnekler de var.

Bazı yerel yönetimler, erişilebilirlik konusunda bilinçli adımlar atıyor. Genç kuşak bürokratlar arasında farkındalığı yüksek, hak temelli düşünen kişiler çoğalıyor. Dijital dünyada erişilebilirlik konusunda da bazı kıpırdanmalar başladı. Ancak bu gelişmeler henüz istisna düzeyinde ve sistematik değil.

Yani sistem hâlâ kişilere bağlı işliyor, kurumsallaşmış bir yapıya bürünemiyor. Oysa erişilebilirlik, bir kerelik bir proje değil; süreklilik gerektiren bir denetim ve gelişim sürecidir.

Unutmayalım ki erişilebilirlik yalnızca engelli bireylerin değil; yaşlıların, çocukların, hamilelerin, geçici sakatlık yaşayanların – kısacası hepimizin meselesidir. Çünkü hayat, bir gün herkes için erişilmesi güç bir hale gelebilir. İşte o zaman bu sistemin erişilebilirliğine herkes ihtiyaç duyacaktır.

Yani mesele sadece bir rampa yapmak değildir; o rampanın nereye çıktığını, neye hizmet ettiğini düşünmektir.

Kamu yöneticilerine düşen görev, bu meseleyi bir “gönül işi” olarak değil, bir kamu hizmeti sorumluluğu olarak görmektir. Çünkü erişilebilirlik bir lütuf değil, haktır. Ve hakların zamanında, eksiksiz, eşit şekilde sağlanması hukuk devleti olmanın temel göstergesidir.